

РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТГА ИННОВАЦИЯЛАРНИ ҚУЛЛАШ ВА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИНИ КОМПЬЮТЕРЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Абдуганиева Севара Абдухамидовна

*ассистент кафедры "бухгалтерский учет, анализ и аудит" Ташкентского
Государственного Аграрного университета*

Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодиётини ривожлантириш учун зарур шарт-шароитларни яратишга қаратилган ахборот-коммуникация технологиялари жорий қилинмоқда. Меъёрий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни иқтисодиётнинг барча соҳаларида амалга ошириш жараёнида рақамли маълумотларни ишлаб чиқариш ва кўпайтириш асосий омилга айланиши керак. Бу омил мамлакатнинг рақобатбардошлигини, фуқароларнинг ҳаёт сифатини, иқтисодий ўсишни ва миллий суверенитетни оширишни таъминлаши керак. Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш муаммолари илмий жиҳатдан кенг муҳокама қилинмоқда. Корхоналар фаолиятининг барча соҳаларига таъсир кўрсатадиган рақамли иқтисодиёт, бухгалтерия ҳисоби ва маҳаллий ташкилотларнинг ҳисоботини ислоҳ қилиш жараёнига бевосита таъсир кўрсатади. Рақамли иқтисодиёт шароитида корхоналарда бухгалтерия ҳисобини автоматлаштириш ҳозирги вақтда энг муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

Автоматлаштириш, айниқса, кўплаб корхоналар масофавий ишлашга ўтган пандемия шароитида долзарб бўлиб, бу илғор ахборот ва рақамли технологиялардан фойдаланишни талаб қилади. Рақамли иқтисодиёт шароитида корхоналарнинг бухгалтерия ҳисобини автоматлаштириш учун дастурий маҳсулотлар жуда катта аҳамиятга эга. Кичик ва ўрта корхоналарда ҳам, йирик иқтисодий гигант корхоналарда ҳам ушбу усул муҳим аҳамиятга эгаллиги билан ажралиб туради. 2023 йилга келиб мамлакат ялпи ички маҳсулотида рақамли иқтисодиётнинг улушини 2 бараварга кўпайтиришни назарда тутган ҳолда, шу жумладан ишлаб чиқаришни бошқаришда ахборот тизимлари комплексини жорий қилиш, молиявий-хўжалик фаолиятида ҳисобот юритишда дастурий маҳсулотлардан кенг фойдаланиш, шунингдек, технологик жараёнларни автоматлаштириш орқали ушбу жараёнларни жадаллаштириш вазифалари кўзда тутилган. Бунинг натижасида хўжалик юритувчи субъектни бошқариш тизимига автоматлаштирилган ахборот тизимлари кенг жорий этилмоқда.

Буларнинг барчаси тушунарли, чунки бухгалтерия ҳисобини автоматлаштириш, қоида тариқасида, корхонада мавжуд бўлган барча бухгалтерия маълумотларини тўлиқ ва ҳар томонлама қайта ишлашни таъминлайди, бундан ташқари, маълум кўрсаткичлар бўйича бирламчи иқтисодий таҳлил, шунингдек, барча солиқларни самарали режалаштириш таъминланади. Корхонада тўланадиган тўловлар, хўжалик юритувчи субъектнинг ахборот имкониятларини оширади [2, п.21].

Корхоналарда бухгалтерия ҳисобини автоматлаштириш замонавий илмий-техника тараққиётининг йўналишларидан бири сифатида тушунилиши керак, бу ўз-

Ўзини тартибга солувчи техник воситалар ва математик усуллардан фаол фойдаланиб, корхона ходимларини ишга олиш, ўзгартириш, шунингдек фойдаланиш жараёнларида бевосита иштирок этишдан озод қилади. Корхоналарда энергия, турли материаллар, маҳсулотлар ёки маълумотлар, қўшимча равишда амалга оширилган операцияларда бундай иштирок этиш даражасини сезиларли даражада камайтиради. Шунга қарамай, хўжалик юритувчи субъектнинг бухгалтерия ҳисобига автоматлаштирилган тизимни жорий этишнинг оддий кўринишига эмас, балки корхонанинг бухгалтерия ҳисобини автоматлаштиришни муваффақиятли амалга ошириш учун зарурият юзага келади, биринчи навбатда, ушбу жараённинг мумкин бўлган муаммолари ва афзалликлари ҳақида аниқ тасаввурга эга бўлиш керак [1, 1183]. Шунга асосланиб, замонавий рақамли технологиялар ва умуман иқтисодий ривожлантириш шароитида хўжалик юритувчи субъектлар бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботи каби жараёнларни автоматлаштириш воситаларидан тобора кўпроқ фойдаланиш имкониятини юзага келтиради. Бу эса қуйидаги хатолар гуруҳларини бартараф этишга ёрдам беради:

-биринчидан даврийлаштиришдаги хатолар. (бухгалтерия ҳисоби бўйича ҳисоботлар талаб қилинган муддатга тааллуқли эмаслиги бўйича);

-иккинчидан – бухгалтерия ёзувларидаги хатолар (корхонанинг иқтисодий фаолияти маълумотлари нотўғри ҳисоблар билан бизнес-режасида кўрсатилганлиги;

-учинчидан – корхона фаолиятини баҳолашдаги хатолар яъни (молиявий ҳисоботнинг моддалари нотўғри баҳоланганлиги, масалан, даромадлар, харажатлар, қарзлар, активлар қиймати, мажбуриятлар ва бошқалар);

-тўртинчидан-корхонанинг йиллик молиявий ҳисоботида маълумотларни тақдим этишдаги хатолар (нотўғри жойлашуви ёки аксинча, ҳисоботда зарур маълумотларнинг йўқлиги) [6, п. 56]. Шунга қарамай, бухгалтерия ҳисоби жараёнларини автоматлаштириш орқали такомиллаштириладиган дастурий таъминот ва ахборот маълумотларидан фойдаланишда, корхоналар ва маҳаллий тадбиркорлик субъектлари жуда кўп турли хил муаммоларга дуч келмоқдалар. Шу сабабли бухгалтерия ҳисобини автоматлаштиришнинг энг муҳим муаммоларидан бири уни амалга ошириш самарадорлигидир. Шу билан бирга, хўжалик юритувчи субъектнинг ахборотни бошқариш тизими бевосита уни куриш асосини ташкил этувчи тамойиллар билан белгиланади. Асосий тамойиллардан бири шундан иборатки, ахборот технологиялари, биринчи навбатда, охиригача ва узлуксиз тамойил асосида қурилган бўлиб, унинг асосида бизнес жараёнлари мос равишда биринчи операциядан то охиригача автоматлаштирилади, шу билан бирга, ҳеч қандай алоқаси йўқ операция кетма-кетликни бўзиш мумкин эмас. Худди шу тамойилга кўра, ахборотни йиғиш, қайта ишлаш ва ўзатиш бизнес жараёни доирасида амалга оширилади [4, с. 59]. Бухгалтерия ҳисобидаги замонавий автоматлаштириш тизимининг асосий сифатларини қуйидагилардан иборат дейиш мумкин:

1. Қайта ишланган ахборотнинг сифат даражасини ошириш. Ахборот технологиялари соҳасидаги замонавий ютуқлар, албатта, бухгалтерия ҳисоби жараёнида арифметик хатолар сонини камайтиришга ва ягона ахборот базасини

ташқил қилиш орқали ҳисоб-китобларнинг сифатини оширишга қодир.

2. Тақдим этилган маълумотларнинг тезқорлиги, ўз вақтида ва долзарблигини ошириш. Бухгалтерия ҳисоби жараёнида замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш унинг самарадорлигини сезиларли даражада оширади, хўжалик юритувчи субъектнинг жорий молиявий ҳолатини баҳолашга қодир бўлади. Бундан ташқари, замонавий ахборот тизимлари корхонада мавжуд бўлган бухгалтерия ҳисобининг аналитик имкониятларини сезиларли даражада кенгайтиради, бухгалтерия ҳисобини бир вақтнинг ўзида бир нечта стандартларда параллел равишда олиб бориш мумкин бўлади. Корхонада вақт ва меҳнат харажатларини сезиларли даражада тежаш имконини беради.

3. Замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш бирламчи ахборотни қайта ишлаш вақтини сезиларли даражада қисқартириши мумкин. Бундан ташқари, ахборот технологиялари хўжалик юритувчи субъект учун зарур бўлган ҳисоботларни, сертификатларнинг турли шаклларини, кўчирмаларни шакллантиришга, шунингдек, талаб қилинадиган якуний натижани олиш учун фойдаланувчилар ҳаракатларини минималлаштиришга қаратилган бўлади. Шундай қилиб, бухгалтерия ҳисобини юритиш вақтини қисқартириш, қоида тариқасида, корхонада бухгалтерия ҳисобини такомиллаштиришнинг асосий жиҳати ҳисобланади.

4. Корхонанинг молиявий-хўжалик фаолияти устидан назорат функциясини кучайтириш. Замонавий компьютер тизимлари зарур маълумотларга киришни фарқлаш ва функцияларни ажратиш қобилиятига эга. Корхона фаолиятини унинг раҳбарияти томонидан оператив баҳолаш ва назорат қилишнинг реал имконияти мавжуд бўлади. [3, п. 21]. Натижада, тадқиқот тугаллангандан сўнг, бухгалтерия

ҳисобини автоматлаштиришнинг замонавий муаммолари ҳали ҳам жуда долзарб бўлиб, жиддий ҳал қилишни талаб қилади деган хулосага келиш мумкин. Бухгалтерия ҳисобини автоматлаштиришнинг энг кўп учрайдиган муаммоларидан бири бухгалтерия ҳисобининг автоматлаштирилган шакли учун етарлича яхши ишлаб чиқилган услубий асосларнинг йўқлигидир. Шунга қарамай, бухгалтерия ҳисобидаги мавжуд автоматлаштириш тизимларини такомиллаштиришнинг бир қатор устувор йўналишлари мавжуд бўлиб, улар корхонанинг амалий фаолиятида бухгалтерия ҳисобини жорий этишни тартибга солиш ва аниқ оптималлаштириш, корхонанинг бухгалтерия ҳисоби ахборот тизими доирасида мавжуд маълумотларни оптималлаштириш; сифатни йўқотмасдан, бухгалтерия маълумотларини ички автоматлаштирилган назорат қилиш учун ўрнатилган алгоритмлардан фойдаланган ҳолда бухгалтерия ҳисоби жараёнида юзага келиши мумкин бўлган хатолар даражасини камайтиришдан иборат бўлади.

Шунингдек, корхонада бухгалтерия ҳисобини юритиш тартиб-қоидаларини расмийлаштириш, хўжалик юритувчи субъектлар ахборот тизимларини солиштириш сифатини ошириш, шунингдек, автоматлаштирилган ахборот тизимларидан фойдаланувчиларнинг малакасини ошириш йўналишидаги ишларни давом эттириш жуда муҳим ҳисобланади. Ахборот ташкилотнинг муҳим стратегик ресурсига

айланиши ва шу билан унинг фаолиятида муҳим аҳамият касб этиши, маълумотларни сақлаш ишончилигини оширишига асосланиб, яна бир жиддий муаммога тўхталиб ўтиш керак [5, п. 40]. Бухгалтерия ҳисобини автоматлаштиришнинг ривожланиши, шубҳасиз, профессионал бухгалтернинг самарадорлиги ва сифат даражасини оширишга, шунингдек, хўжалик юритувчи субъектнинг молиявий-хўжалик фаолияти устидан назоратни яхшилашга ёрдам беради. Шу сабабли, бухгалтерия ҳисобини автоматлаштириш жадал ривожланишда давом этмоқда, шу билан бирга корхона бухгалтерия тизимини ривожлантириш учун мутлақо янги имкониятлар ва истикболларни очиб беради.

Рақамли иқтисодиётда ИТ-дан фойдаланиш орқали харажатларни камайтиришга эришилади, бу эса оптималлаштириш ва самарадорликни оширишга олиб келади. Рақамли иқтисодиёт ялпи ички маҳсулот ҳажмини оширишга, аҳоли жон бошига тўғри келадиган ялпи ички маҳсулот улушини аҳоли турмуш даражасига сезиларли таъсир кўрсатишига, иккинчидан, аҳолининг реал даромадларини ошириш ва эҳтиёжларни рақамли, манзилли қондириш имкониятини яратади.

Хулоса қилиб айтганда, юқори технологияли саноат маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва экспорт қилишни ривожлантиришда Саноат 4.0 концепсиясида келтирилган янги технологияларни қўллаш йўлидаги муҳим қадамдир. Бу нафақат мураккаб маҳсулотларнинг моделларини, балки маҳсулотнинг ҳаёт айланишининг бир қисми бўлган ишлаб чиқариш жараёнлари, тизимлари, манбалари ва бошқа элементларни ҳам рақамлаштиришни ўз ичига олади. Бу ишлаб чиқариш корхоналари учун ташқи бозор талабларига мувофиқ рақамли технологиялар асосида сифатли, инновацион ва рақобатбардош саноат маҳсулотларини ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш, маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотишда таннархни оптималлаштиришга ва фойдани максималлаштиришга, рақамли платформаларни ривожлантириш ва ташқи бозорларда чуқур маркетинг тадқиқотларини ўтказиш орқали янги экспорт бозорларини излаш, бу орқали замонавий саноат маҳсулотларини экспорт қилишга ихтисослашган рақамли кластер тизимини ривожлантиришга, экспорт фаолиятини ривожлантириш орқали эса жаҳон бозори рейтингидаги ўрнимизни яхшилашга, ишлаб чиқариш харажатларини сезиларли даражада камайтиришга, бизнес бошқаруви жараёнларида юзага келаётган турли муаммоларни ҳал қилиш ва замонавий бизнесда самарадорликни оширишга имконият яратиши мумкин.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Алиев Х.М. Особенности интеграции управленческого и бухгалтерского учета на уровне методологии, техники учета и автоматизации // Экономика и предпринимательство. 2020. № 5 (118). С. 1183.
2. Богатая И.Н., Евстафьева Е.М. Бухгалтерский учет цифровизация бухгалтерского учета: ожидания и реальность // Аудит. 2019. № 11. С. 21.
3. Гайдук Н.В., Карпенко И.А., Рудович Ю.Ю. Проблемы автоматизации

бухгалтерского учета на предприятии и бухгалтерские информационные системы // Colloquium-journal. 2019. № 14-6 (38). С. 21.

4. Сигидов И.Ю., Бурая А.Е. Проблемы и перспективы автоматизации бухгалтерского учета // Развитие экономики в условиях цифровизации и ее информационное обеспечение. 2019. С. 59.

5. Сметанко А.В., Глушко Е.В., Краснова Е.А. Проблемы и перспективы развития автоматизированных информационных технологий в бухгалтерском учете // Colloquium-journal. 2019. № 19-5 (43). С. 40

6. Шаплыко А.И. Перспективы и проблемы использования информационных технологий в автоматизации бухгалтерского учета // Студенческий. 2020. № 14-2 (100). С. 56

7. Д.Э.Норбеков, А.Н.Махмудов, Д.Мухамедова. Бухгалтерия хисоби.ўқув кулланма.» иқтисодиёт - молия». Т-2017 .267.

8. Navruzov I. TO ‘G ‘RIDAN-TO ‘G ‘RI XORIJIY INVESTITSIYALARNING IQTISODIY MONIYATI VA AHAMIYATI //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №. 12 Part 2. – С. 138-144.

9. Ogli I. T. K. Introduction of Innovative Technologies in Commercial Banks in the Context of Increased Competition //Texas Journal of Multidisciplinary Studies. – 2023. – Т. 20. – С. 57-59.

10. Aktamov B. O ‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BAHOLASH FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH YO ‘NALISHLARI VA UNING TASHKILY-HUQUQIY ASOSLARI //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №. 12 Part 2. – С. 162-172.

11. Khairullaevich I. T. PROBLEMS AND TASKS OF EDUCATION IN THE ECONOMIC SPHERE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – Т. 11. – №. 5. – С. 409-412.

12. Aktamov B. THE PRACTICE OF DIGITALIZATION OF EVALUATION ACTIVITIES AND THE PROSPECTS OF ITS APPLICATION IN UZBEKISTAN //American Journal of Business Management, Economics and Banking. – 2023. – Т. 19. – С. 69-77.

13. Khalmurzayevna Y. S., Vakhidovich G. S., Zairjanovich Y. S. 21st Century Modern English Teacher’s Professional Competences //Best Journal of Innovation in Science, Research and Development. – 2023. – Т. 2. – №. 6. – С. 8-13.

14. Xayrulla o’g’li I. T. IJTIMOYIY SOHADA DAVLAT XUSUSIY SHERIKCHILIK MUNOSABATLARINI AMALGA OSHIRISH MEXANIZMINI O ‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI //THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH. – 2023. – Т. 2. – №. 15. – С. 239-243.

15. Aktamov B. BAHOLASH FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISH ISTIQBOLLARI //YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT. – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 248-252.

16. Giyozovich K. I., Vokhidovich G. S. Issues Of Tourism Development In

Uzbekistan //The Peerian Journal. – 2024. – Т. 26. – С. 7-12.

17. Bobirjon A., Bobur O. Investment Analysis and Risk Prevention Mechanisms //The Peerian Journal. – 2023. – Т. 25. – С. 31-40.

18. Kiyosov S. U. et al. WAYS TO ENSURE THE STABILITY OF STATE FINANCES BY INCREASING LOCAL BUDGET REVENUES //Best Journal of Innovation in Science, Research and Development. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 21-26.

19. Атаниязов Ж. Х. Способы формирования финансово-промышленных групп и роль в них коммерческих банков //Проблемы современной экономики. – 2015. – С. 45-48.

20. Vohidovich G. S. Leasing Procedure of Fixed Assets in Budget Organizations and their Expenditure //Indonesian Journal of Public Policy Review. – 2022. – Т. 18.